

Veilig vrijwilligerswerk organiseren

BOUWSTENEN EN TIPS

Opdrachtgever

VBNE, Werkgroep Arbo en Veiligheid

Uitvoering

Jan Polman

Polman Arbo & Veiligheid Buitenruimte

Tweede druk, maart 2017

POLMAN
arbo & veiligheid buitenruimte

Foto's

Natuurmonumenten – Greet de Schipper (voorkant)

Jan Polman (pag. 2, 10, 17, 27 en 38)

Landschapsbeheer Gelderland (pag. 4, 12 en 33)

IPC Groene Ruimte (pag. 19)

Landschapsbeheer Drenthe (pag. 23)

R. van der Woude (pag. 37)

Natuurmonumenten – Joke Wassens (achterkant)

Vormgeving

Mariëtte Boomgaard, Ocelot Ontwerp

Druk

Flyeralarm B.V.

Veilig vrijwilligerswerk organiseren

BOUWSTENEN EN TIPS

Inhoud

Inleiding	4
Hoofdstuk 1 Bouwstenen van het veiligheidsbeleid	5
1.1 Verantwoordelijkheid, inspanningsverplichtingen en aansprakelijkheidstelling	5
1.2 Belangrijke praktische aandachtspunten van het veiligheidsbeleid	6
1.3 Scholing, trainingen en voorlichting uitvoerende vrijwilligers	8
1.4 Competentie eigen medewerkers, coördinatoren en begeleiders	9
1.5 Bedrijfshulpverlening	11
1.6 Toezicht	12
1.7 De bestaande veiligheidsinformatie en branche-afspraken	13
Hoofdstuk 2 Tips risicovolle werkzaamheden	14
Werkzaamheden met de motorkettingzaag	15
Werkzaamheden met bosmaaier	18
Werkzaamheden vanaf een ladder	21
Knotten van bomen	26
Hoofdstuk 3 Achtergrondinformatie	29
3.1 De organisaties met vrijwilligerswerk	29
3.2 Diverse vrijwilligersgroepen	32
3.3 Het vrijwilligerswerk bij de bos- en natuurorganisaties in de toekomst	32
3.4 Veiligheidsbeleid vrijwilligerswerk	33
3.5 Knelpunten en wensen van de organisaties en terreineigenaren	35
3.6 Extra aandacht voor jongeren	36

Inleiding

In veel bos- en natuurorganisaties zijn naast de reguliere werknemers vaak ook vrijwilligers werkzaam. Het arbobeleid van deze organisaties is hierop niet altijd goed afgestemd. De werkgroep 'Arbo en Veiligheid' van de Vereniging van Bos- en Natuurterreineigenaren (VBNE) heeft Polman Arbo & Veiligheid Buitenruimte gevraagd praktische invulling te geven aan het veiligheidsbeleid voor het vrijwilligerswerk. Dit gericht op grote en kleine organisaties die hiermee te maken hebben, maar ook voor de zelfstandig opererende groepen vrijwilligers. In dit document staat de uitwerking daarvan. Het geeft praktische veiligheidsinformatie over de voorbereidingsfase, de uitvoering op de werkplek en een aanzet om deze aanpak gestructureerd in een organisatie in te voeren. Elke doelgroep kan hieruit de informatie halen wat voor hen van toepassing of bruikbaar is.

In deze brochure wordt, in aansluiting op het veiligheidsbeleid van werkgevers en werknemers, eerst een beeld gegeven van de invulling van de vragen uit de bos- en natuursector over meer duidelijke veiligheidsinformatie. Ook is er een overzicht van de veiligheidsonderwerpen gegeven. Hiermee kunnen de betreffende doelgroepen zelf voor hun organisatie een gestructureerde aanpak maken. In het tweede hoofdstuk staan een aantal tips over een aantal risicovolle werkzaamheden die regelmatig door vrijwilligers uitgevoerd worden. Daarin staan organisatorische aandachtspunten en concrete veiligheidsmaatregelen voor de uitvoering op de werklocatie. In het laatste hoofdstuk staat meer achtergrondinformatie over de huidige aandacht en realisatie van het veiligheidsbeleid van de doelgroepen die met vrijwilligers werken.

1 Bouwstenen van het veiligheidsbeleid

Goed veiligheidsbeleid is een middel waarmee gestructureerd invulling geven kan worden aan de veiligheid bij de uitvoering van het vrijwilligerswerk. Het geeft een overzicht van de gekozen aanpak van de veiligheidsonderwerpen binnen een organisatie, maar ook staat hierin de veiligheidstaken en verantwoordelijkheden concreet bij een functie of persoon benoemd. De inhoud en de omvang van het veiligheidsbeleid wordt bepaald door aard van de organisatie, zie 3.1. Ook kan het veiligheidsbeleid een andere naam hebben, bijvoorbeeld: Arboplan, Veiligheidsplan of Veiligheid & Gezondheidsplan.

In dit hoofdstuk staan een aantal belangrijke veiligheidsonderwerpen die betrekking hebben op het vrijwilligerswerk nader toegelicht. De individuele organisaties kunnen deze onderwerpen die voor hen van toepassing zijn specifiek maken en in hun eigen veiligheidsbeleid opnemen.

De onderwerpen zijn mede gekozen op basis van de verkregen informatie uit het laatste hoofdstuk, zie 3.5.

1.1 Verantwoordelijkheid, inspanningsverplichtingen en aansprakelijkheidstelling

Het is van groot belang dat alle betrokken partijen hun verantwoordelijkheden en inspanningsverplichtingen goed kennen. Hieronder staan een paar aandachtspunten in het kort beschreven.

Wie **verantwoordelijk** is voor het veilig werken wordt bepaald door wijze waarop iemand, of een organisatie, handelt. Een belangrijk kenmerk daarvoor is de aansturing van het vrijwilligerswerk. Maar ook de grootte en de aard van een organisatie speelt een rol; hoe omvangrijker en professioneler dit is, hoe meer men de verantwoordelijkheden toegewezen krijgt. Zo is er bijvoorbeeld binnen een klein vriendengroepje eerder een individuele verantwoordelijkheid dan bij een grote landelijke organisatie. Niet altijd is alleen één persoon of organisatie volledig verantwoordelijk voor alle veiligheidspunten rondom een uitvoeringsproject door vrijwilligers. Vaak is er een gedeelde verantwoordelijkheid voor de diverse veiligheidsaandachtspunten. Dit zowel tijdens het faciliteren van de vrijwilligerswerkzaamheden als bij de daadwerkelijke uitvoering in het veld. Vanuit de verantwoordelijkheid volgt de **inspanningsverplichting**, ook wel de taken genoemd. Dit is het toepassen en uitvoeren van de noodzakelijke veiligheidsaandachtspunten. Zowel

voorafgaand als tijdens het uitvoeren van de vrijwilligerswerkzaamheden.

Na een ongewenste situatie, bijvoorbeeld een ongeval met zwaar letsel, zal de **aansprakelijkheidstelling** uiteindelijk vastgesteld worden. Dan is het bepalend wie er in de betreffende situatie verantwoordelijk is en welke inspanningen verricht zijn waardoor de ongewenste situatie mogelijk te voorkomen was. Dit kan de Inspectie SZW (voorheen arbeidsinspectie) doen, of bij een (civiele) rechtszaak een rechter.

Bij terreinbeherende organisaties die zelf het vrijwilligerswerk initiëren en direct aansturen, bijvoorbeeld Natuurmonumenten, zijn de verantwoordelijkheden duidelijk. Zij zijn immers in alle fasen verantwoordelijk voor de veiligheidsaspecten. Dit is ingewikkelder bij organisaties die alleen maar als intermediair tussen zelfstandige groepen vrijwilligers en terreineigenaren met werkobjecten fungeren, bijvoorbeeld Provinciale Landschappen. Maar ook bij de kleine particuliere eigenaar die het prima vindt dat een plaatselijk vriendengroep wat werk komt uitvoeren. In deze situaties is er sprake van een **gedeelde verantwoordelijkheid** voor de gehele klus of het project. Tijdens de uitvoering zijn de zelfstandig werkende vrijwilligers zelf verantwoordelijk voor hun veiligheid. De intermediair of terreineigenaar moet weten dat het project geschikt is voor de uitvoerenden en zij niet bloot staan aan onaanvaardbare risico's. De specifieke taken en verantwoordelijkheden moeten per fase van de klus of project door de betrokken partijen bekend zijn en duidelijk afgesproken worden.

1.2 Belangrijke praktische aandachtspunten van het veiligheidsbeleid

Met een overzicht van aandachtspunten wordt het veiligheidsbeleid gestructureerd en is het inhoudelijk specifiek voor een eigen organisatie te maken. Regelmatig zal een dergelijk overzicht geactualiseerd moeten worden; jaarlijks of bij veranderingen die de inhoud van het overzicht aangaat.

In het voorbeeldoverzicht hiernaast staan een aantal belangrijke aandachtspunten met een korte toelichting.

Een aantal aandachtspunten uit het overzicht is soms lastig te concretiseren. Met name is er onduidelijkheid over de juiste afstemming met de betreffende wetgeving. In de volgende paragrafen zijn daarom een paar aandachtspunten nader uitgewerkt zodat ze in het werkveld zo praktisch mogelijk uitvoerbaar zijn en waarmee voldaan kan worden aan de wettelijke verplichtingen.

PRAKTISCHE AANDACHTSPUNTEN VOOR HET INVULLEN VAN VRIJWILLIGERSBELEID

Aandachtspunt	Toelichting
1. Verantwoordelijkheden en taken	<ul style="list-style-type: none"> • Inventariseer wanneer en waarvoor de organisatie verantwoordelijk is, zowel intern en extern. • Beschrijf de inspanningsverplichtingen in concrete inhoudelijke taken. • Plaats de taken intern bij functies of personen.
2. Risico-inventarisatie en evaluatie (RI&E) werkzaamheden en omstandigheden plus Plan van Aanpak	<ul style="list-style-type: none"> • Alle voorkomende werkzaamheden beoordelen zodat de risicovolle werkzaamheden zichtbaar worden. • In het Plan van Aanpak de maatregel aangeven waardoor de risicovolle werkzaamheden aanvaardbaar uitgevoerd kunnen worden. • Concluderen en aangeven welke (risicovolle) werkzaamheden niet uitgevoerd mogen worden en welke werkzaamheden wel. • Bij grote organisaties met veel diverse werkzaamheden kan deze aanpak in een apart document of een onderdeel van de bedrijfs-RI&E zijn.
3. Machines, gereedschappen en persoonlijke beschermingsmiddelen (PBM)	<ul style="list-style-type: none"> • Organisatie en uitvoering van de opslag, het onderhoud en de keuringen of inspecties. • De wijze waarop het uitgereikt en weer ingenomen wordt. • Gebruikershandleidingen documenteren en toegankelijk maken.
4. Werkplan	<ul style="list-style-type: none"> • Een werkplan waarvan de inhoud is afgestemd op de eigen organisatie en geschikt is voor de werkzaamheden en deelnemers. • Aangeven wanneer, door wie en op welke wijze het werkplan ingevuld wordt. Plus hoe het gecontroleerd en gedocumenteerd wordt.
5. Communicatiewijze tussen betrokken partijen, intern en extern	<ul style="list-style-type: none"> • Informatiemethoden afstemmen op de doelgroepen. Schriftelijk of mondeling. Digitaal; website, filmpjes, e-mail, social media, enz. • De wijze waarop en wie klachten, conflicten, (sociale) intimidatie, enz., afhandelt.
6. Afspraken met overige partijen maken	<ul style="list-style-type: none"> • Wegbeheerder, naastliggende terreineigenaren, toestemming of vergunningen.
7. Scholing, trainingen en voorlichtingen; de noodzakelijke competenties	<ul style="list-style-type: none"> • De veiligheid- of vaardigheidstrainingen, voorlichtingen die de vrijwilligers gevolgd moeten hebben voor bepaalde werkzaamheden. • De kennis en kunde van de eigen medewerkers die de vrijwilligers aansturen.
8. Toezicht	<ul style="list-style-type: none"> • Het toezicht op de werkzaamheden afstemmen op de risico's en werklocatie. • De taken en bevoegdheden van de personen die toezicht houden beschrijven.
9. Bedrijfshulpverlening	<ul style="list-style-type: none"> • De noodzakelijke hulpverlening bij de diverse werkzaamheden en locaties vaststellen, organiseren en uitvoeren.
10. Profiel van de vrijwilligers	<ul style="list-style-type: none"> • Het werven en de introductie afstemmen op de uit te voeren werkzaamheden. • Een leeftijdsgrens bij de volwassenen voor bepaalde fysieke of risicovolle werkzaamheden vaststellen. • Extra aandacht bij aanwezigheid van kinderen jonger dan 13 jaar, jongeren tot 18 jaar en evenementen gericht op scholen of kinderen. • Aandacht voor en kennis verkrijgen over mensen met lichamelijke of geestelijke beperkingen, ziekten, medicijn gebruik, zwangerschap.

1.3 Scholing, trainingen en voorlichting uitvoerende vrijwilligers

Doeltreffende scholing of voorlichting is een belangrijke eis uit de Arbowetgeving. Hiermee kunnen veel risico's bij de uit te voeren werkzaamheden herkenbaar en beheersbaar gemaakt worden. Hierop moeten de scholingen, trainingen en voorlichtingen dan ook gericht zijn. Juist daarom is het belangrijk om eerst een goed inzicht van alle gevaren rondom de werkzaamheden te verkrijgen, bijvoorbeeld met een RI&E. Vervolgens kan op basis daarvan de noodzakelijke scholingen, trainingen en voorlichtingen erbij geplaatst worden. Deze drie opleidingsbegrippen worden uitgelegd in onderstaande tabel.

De uitvoering van de trainingen en voorlichtingen moet gedaan worden door deskundigen. Dit kan uitbesteed worden aan gespecialiseerde trainingscentra of door een interne deskundige uitgevoerd worden. Wel moet de interne deskundige dan naast voldoende kennis en vaardigheden over de betreffende onderdelen, dit ook goed aan de vrijwilligers kunnen overbrengen. Daarvoor moet hij over goede didactische kwaliteiten beschikken en voor een veilige uitvoering kunnen zorgdragen.

Herhaling is altijd zinvol en soms nodig om bepaalde vaardigheden en kennis optimaal en actueel te houden. De herhalingsfrequentie is sterk afhankelijk van het onderwerp en wordt

DE DRIE VERSCHILLENDE OPLEIDINGSBEGRIPPEN

Scholing of opleiding	Training of instructie	Voorlichting of werkplekinstructie
<ul style="list-style-type: none"> Een wettelijke verplichting zoals een rijbewijs voor een auto met aanhangwagen, een landbouwtrekker, of vakbekwaamheidsbewijs gewasbeschermingsmiddelen (spuitlicentie). 	<ul style="list-style-type: none"> Vaardigheidstrainingen met veel praktijkoefeningen waarmee de noodzakelijke vaardigheid en kennis verkregen wordt om veilig te kunnen werken. Zoals: bosmaaiers, motorzagen, heggenscharen, hoogwerkers, werken in hoge bomen (klimmen), snoeien hoogstamfruitbomen of bomen met zware takken, maaien met de zeis. Een 'bewijs van deelname' of een 'certificaat' wordt vaak na het volgen van een training of instructie uitgereikt. Dit is geen verplichting maar hiermee kan de betreffende deskundigheid aangetoond worden. 	<ul style="list-style-type: none"> Een korte uitleg over de aanpak of indeling van de werkzaamheden op de werklocatie. Informatie verstrekken via brochures, uitreikers, digitaal, gezamenlijke voorlichtingsbijeenkomsten. Zoals onder andere voor: opruimen van takhout, verwijderen van kleine opslag, snoeien en knotten van lage bomen met dunnen takken, overzetten van padden, afval opruimen, bomen planten, onderhoud paden, werkzaamheden naast de weg, biologische agentia.

meestal door de deskundige of trainingscentra aangegeven, of is vastgelegd in een opleidingscertificaat.

Opleidingsplan

Bij omvangrijke organisaties geeft een opleidingsplan structuur over: ‘wat nodig is’ en ‘wat gedaan is’. Door de noodzakelijke scholing, training of voorlichting bij de uit te voeren werkzaamheden te plaatsen wordt een goed opleidingsoverzicht verkregen. Het is dan voor aanvang van alle werkzaamheden duidelijk ‘wat nodig is’ voor de vrijwilligers om bepaalde werkzaamheden uit te mogen voeren.

In het opleidingsplan staat ook ‘wat gedaan is’; van de korte instructies en voorlichtingen tot en met de certificaten en diploma’s. Dit kan in een overzicht bij de namen van de vrijwilligers vermeld staan. Bij groepen die alleen een korte instructie in het veld krijgen, kan bijvoorbeeld op het werkformulier de betreffende instructie staan.

Het voordeel van het documenteren van de scholing, training of voorlichting is dat dit altijd aantoonbaar te maken is.

1.4 Competentie eigen medewerkers, coördinatoren en begeleiders

Naast de verplichting ‘doeltreffende scholing of voorlichting’ die de Arboretgeving voor de uitvoerende vrijwilligers voorschrijft, moeten ook de personen die de hen aanstuurt daarvoor geschikt zijn. Dit zijn vaak de eigen medewerkers van de terreinbeherende organisaties die een aansturende en begeleidende taak hebben of die de werkzaamheden coördineren. De competenties waarover zij moeten beschikken zijn onder andere:

- De juiste kennis over de veiligheidsaspecten van de uit te voeren werkzaamheden.
- Goede inschatting van de risico’s onder diverse omstandigheden kunnen maken.
- Goede didactische kwaliteiten om de instructies en voorlichtingen te verzorgen.
- De didactische kwaliteiten afgestemd op de doelgroepen; kinderen en ouderen, eendaagse vrijwilligers, vrijwilligers met fysieke of geestelijke beperkingen, ervaren en mondige vrijwilligers.
- Toezicht houden, leiding geven, aanspreken op ongewenst gedrag, de wijze van waarschuwen en ingrijpen.

Deze competenties richten zich hoofdzakelijk op de veiligheid. Daarbij horen vanzelfsprekend ook andere sociale vaardigheden bij, zoals de vrijwilligers kunnen enthousiasmeren. Ook moeten de inhoud van de competenties regelmatig afgestemd worden op de veranderingen binnen het vrijwilligerswerk. Zo ontstaat er meer zelfstandigheid tijdens de uitvoerende werkzaamheden, krijgt men meer invloed op de beheerdoelen en wellicht dan ook op de risicovollere werkzaamheden. Daarbij is het

ook nog onduidelijk wat de uitwerking is van de participerende samenleving en dan met name de nieuwe participatiewetgeving op het vrijwilligerswerk.

Uiteraard heeft dit alles ook consequenties op het gehele veiligheidsbeleid.

Momenteel zijn er nog geen ‘kant en klare’ cursussen of trainingen over alle bovengenoemde competenties. De interne medewerkers en de coördinatoren zullen toch voldoende voorlicht moeten worden. Dit zal in eerste instantie vanuit de eigen organisatie moeten gebeuren. Of men kan kiezen voor cursussen waarin een aantal losse onderwerpen aangeboden worden.

1.5 Bedrijfshulpverlening

Tijdens vrijwilligerswerkzaamheden kan er altijd een ongeval met uiteenlopende gevolgen plaats vinden. Ook al zijn alle noodzakelijke veiligheidsmaatregelen getroffen; ‘een ongeluk zit in een klein hoekje’. Daarom moeten er voorzorgsmaatregelen voor het ongewenste ongelukje genomen zijn.

De Arboret schrijft voor dat als iemand op de werkplek gewond raakt er maatregelen genomen moeten worden zodat het letsel niet kan verergeren. Er zijn geen concrete uitvoeringseisen hoe dit georganiseerd moet worden. Dit is afhankelijk gesteld van de feitelijke situatie.

Belangrijke bepalende factoren voor een juiste organisatie van de hulpverlening zijn:

- Het risico en het mogelijk aard van letsel; dit wordt vastgesteld door het soort werk en de eigenschappen van de omgeving.
- De bereikbaarheid van de werkplek voor de deskundige hulpdiensten; de toegankelijkheid voor een ambulance, is bij het invoeren van hulp de locatiekenmerken bekend en is dit duidelijk te communiceren.
- Het aantal personen en hun diversiteit (kinderen, mensen met beperkingen, ouderen) die op de werkplek aanwezig zijn.

De risico's van de werkzaamheden zijn de uitgangspunten voor de invulling van de hulpverlening. Zo is bijvoorbeeld het vellen van bomen met de motorzaag zeer risicovol waarbij zich zeer ernstig letsel kan voordoen. De mogelijkheid van het ‘levensreddende handelen’ moet dan aanwezig zijn. Dat is niet noodzakelijk voor de werkzaamheden die geen levensbedreigende letsel kunnen veroorzaken zoals het maaien met een bosmaaier of zeis, het handmatig zagen van dun hout, het planten van bomen. Wel moet dan onder andere een EHBO-trommel aanwezig zijn en iemand die kleine verwondingen kan verbinden. Belangrijk is ook dat er specifieke informatie over de locatie voor het invoeren van deskundige hulp aanwezig is.

Maar ook het bestrijden van beginnende brandjes en het ontruimen van het werkterrein bij (naderend) onweer zijn onderdelen van de noodzakelijke hulpverlening.

Bij grote groepen vrijwilligers of bij evenementen zoals natuurwerkdagen is het zinvol om meerdere hulpverleners ter plekke te hebben. Zeker als het een omvangrijk gebied is. Belangrijk hierbij is dat iedereen, of de begeleiders, precies weet wie de hulpverlener is, en hoe hij snel aangesproken kan worden. Een duidelijk herkenbare en snel te bereiken vaste hulpverleningsplek in of bij het werkterrein moet bij grote evenementen aanwezig zijn.

De inhoudelijke kennis en vaardigheden van de deskundige hulp op de werkplek wordt bepaald door de risico's van de werkzaamheden en de omgeving. Naast kennis over het beperken van het letsel is het van groot belang dat men 'in het veld' op een correcte wijze de noodzakelijke hulpdiensten naar de ongevalsplek kan leiden. Een aantal aandachtspunten daarvoor zijn:

- Duidelijke positiebepaling met behulp van GPS, een kaart of coördinaten.
- De locatietekens; naam van de locatie, straatnaam of postcode.
- Vanuit een herkenbare en goed te bereiken plek in de omgeving de hulpdiensten verder leiden.
- Goed werkende telefoon met bereik op locatie. Belangrijke telefoonnummers zoals; 112, algemeen telefoonnummer van de politie, ambulance en huisartsenpost, de bereikbaarheid van de 'thuisbasis' of contactpersoon.

Een belangrijk hulpmiddel is een duidelijke instructie- of calamiteitenkaart met daarop alle kenmerken en gegevens.

1.6 Toezicht

Toezicht houden op de uit te voeren werkzaamheden is bedoeld om onveilige en ongewenste situaties tijdig te voorkomen. Adequaat toezicht kan niet los gezien worden van goede instructies over de veiligheidsvoorschriften bij de werkzaamheden en de werkomgeving. Toezicht is een onderdeel van de werkzaamheden en moet zich richten op:

- De uitvoering van de gemaakte veiligheidsafspraken tijdens de werkzaamheden.
- De vrijwilligers aanspreken op het niet naleven van de gemaakte afspraken.
- De vrijwilligers aanspreken op onveilig gedrag in het algemeen.
- Bij herhaling van onveilig gedrag of het niet naleven van de afspraken, duidelijk waarschuwen dat dit niet geaccepteerd wordt en eventueel de veroorzaker van het werk afhalen.
- Ingrijpen of het werk stilleggen wanneer zich zeer gevaarlijke omstandigheden voordoen.

Het is niet noodzakelijk dat iemand permanent op een werkplek als toezichthouder

aanwezig is. Dit is zelfs in veel situaties niet reëel en werkbaar. Wel moet een goed beeld verkregen worden van de veiligheid op de werkplek. Dit kan verkregen worden door regelmatig, of ‘af en toe’, of steekproefsgewijs de werkzaamheden te beoordelen. De uitvoering van het toezicht en de frequentie is sterk afhankelijk van de groep vrijwilligers; ervaren, nieuw, jongeren, aard van het werk en de omgeving.

Bijvoorbeeld:

Flora en fauna monitoren of groepjes ervaren vrijwilligers die zelfstandig heggenknippen of houtwallen onderhouden hoeven niet doorlopend onder toezicht te werken. Ook kunnen zij onderling elkaar op hun veiligheidsgedrag aanspreken. Maar een groep onervaren jongeren die meehelpt met het knotten van bomen moet regelmatig en goed in de gaten gehouden worden.

Het houden van toezicht is een taak die aan iemand toegewezen moet zijn. Deze taak moet goed omschreven zijn met daarin onder andere de hiervoor genoemde aandachtspunten. De toezichthouder moet ook in staat zijn het gebruik van veilig gereedschap en machines en de persoonlijke beschermingsmiddelen te beoordelen. Indien nodig moet hij de noodzakelijke verbeteringen aangeven en voorschrijven.

Vastleggen en daarmee aantoonbaar maken van de wijze waarop toezicht gehouden wordt is zeker zinvol. Dit bij voorkeur bij alle relevante onderwerpen uit het interne veiligheidsbeleid, zie 1.2.

1.7 De bestaande veiligheidsinformatie en branche-afspraken

Voor de bedrijven en organisaties die werkzaam zijn in de bos- en natuursector zijn veel specifieke voorschriften en afspraken vastgelegd. Dit is een nadere uitwerking van een aantal voorschriften uit de Arbowet. Wanneer deze branche specifieke afspraken worden toegepast wordt voldaan aan de betreffende voorschriften uit de Arbowet. Het is voor de het vrijwilligerswerk dan ook noodzakelijk de branche-afspraken over de veiligheid- en gezondheidsvoorschriften die een bepaald onderwerp aangaat goed te kennen en regelmatig te raadplegen.

Daarnaast is er voor de bos- en natuursector ook veel informatie over de veiligheid en gezondheidsaspecten.

► Arbocatalogus bos- en natuursector

Verkrijgbaar via www.agroarbo.nl/bos-en-natuur

► Arbo-handboek en Arbo-informatiebladen bos en natuur

Verkrijgbaar via www.vbne.nl

► Diverse informatiepublicaties

Verkrijgbaar via www.vbne.nl

2 Tips risicovolle werkzaamheden

Vrijwilligers voeren steeds vaker en zelfstandiger risicovolle werkzaamheden uit. De noodzakelijke veiligheidsmaatregelen zijn feitelijk dezelfde als die voor de professionele uitvoerenden. Maar toch zijn er in de praktijk weldegelijk verschillen op te merken tussen de professionele werkzaamheden en het vrijwilligerswerk. Vaak komt dit voort door de coördinatie van het werk, of de aard van de locaties en die van de uit te voeren objecten. Maar ook de ervaring, de fysieke mogelijkheden en vaardigheden van de vrijwilligers spelen hierbij een rol.

Dit kan allemaal van invloed zijn op de veiligheid en dus ook op de aandachtspunten daarvoor. Daarom zijn er voor een aantal risicovolle werkzaamheden veiligheidsinformatiebladen gericht op het vrijwilligerswerk opgesteld. Daarin staan de belangrijkste organisatorische aandachtspunten zoals; voorbereiding, kennis en kunde, toezicht en aansturing, en belangrijke veiligheidsmaatregelen voor de uitvoering op de locatie van de werkzaamheden.

De bestaande veiligheidsinformatie en voorschriften voor de betreffende werkzaamheden blijven altijd nog van kracht, zie 1.7. Deze moeten dan ook bekend zijn bij de verantwoordelijke organisaties, begeleiders en de uitvoerenden. De veiligheidsinformatiebladen voor de vrijwilligers zijn hierop aanvullend en

behandelen daarom niet volledig alle gebruikelijke voorschriften. De aandacht voor het vrijwilligerswerk gaat voornamelijk uit naar de veiligheidsmaatregelen die het directe gevaar reduceren.

Over de volgende onderwerpen is veiligheidsinformatie gericht op het vrijwilligerswerk gegeven.

- Werkzaamheden met de motor-kettingzaag

- Werkzaamheden met bosmaaier

- Werkzaamheden vanaf een ladder

- Knotten van bomen

WERKZAAMHEDEN MET DE MOTORKETTINGZAAG

De werkzaamheden met een motorkettingzaag zijn gevaarlijk voor de bedieningspersoon maar zeker ook voor personen in zijn omgeving. De motorkettingzaag wordt ingezet bij het vellen van bomen of struiken en bij het kortzagen van stammen en takhout. Maar ook wordt met de motorkettingzaag bomen geknot, gesnoeid en afgebroken. Elke uitvoering heeft zijn eigen kenmerkende gevaren met de daarbij horende specifieke veiligheids-

maatregelen. Dit informatieblad richt zich op zaagwerkzaamheden waarbij men op de grond staat.

Organisatie en voorbereiding

De beslissing hoe, en of de motorkettingzaag wel bij de werkzaamheden ingezet kan worden moet altijd goed onderbouwd zijn. Daarvoor is het noodzakelijk om een goede beoordeling van de feitelijke werksituatie te maken.

BEOORDELING VAN DE FEITELIJKE WERKSITUATIE

Beoordelingspunten	Mogelijke afwegingsredenen voor de uitvoering
De dikte van hout en de hoeveelheid te zagen hout	Kan het ook met de handzaag? Hiervoor dienen er minder uitgebreide veiligheidsmaatregelen getroffen te worden.
De stand, dikte en hoogte van de te vellen bomen	Kunnen de bomen eenvoudig geveld worden of niet; omgevingsruimte, overhangend tegen de valrichting in, dikke zware en hoge bomen, hout onder spanning, enz.
Het juiste type motorzaag en onderhoudshulpmiddelen	Het vermogen, het gewicht en de geleiderlengte afstemmen op de dikte van het hout. Geen tophendelzaag op de grond gebruiken.
Kennis en kunde	De juiste vaardigheden die voor de werkzaamheden en het onderhoud aan de machine noodzakelijk zijn. Hierover moet de beoogde uitvoerende zager beschikken.
Afvoer van het hout	De velrichting zodanig kiezen dat het hout en de takken zo eenvoudig mogelijk afgevoerd of gekort kan worden.
De kenmerken en de positie van de overige personen die meehelpen.	Geen andere werkzaamheden in de nabijheid uitvoeren. Het helpen bij het afvoeren van takken en hout alleen op veilige afstand t.o.v. de werkende motorkettingzaag. Geen kinderen onder de 16 jaar op de werkplek.
Omgeving	Te verwachte omstanders en passanten, wegen. Terreinen van andere eigenaren; waarschuwen of toestemming verkrijgen.

Kennis en kunde

De kennis en kunde die noodzakelijk is voor het werken met de motorkettingzaag is voor de bos- en natuursector duidelijk vastgelegd in drie niveaus:

- **Basiskennis; korte van hout en eenvoudig te vellen bomen (lichte velling).** De diameter op borsthoogte is niet groter dan ongeveer 25 cm. De stand van de bomen is nagenoeg rechtopstaand. De bomen kunnen vrij in de gewenste valrichting vallen.
- **Moeilijk te vellen bomen (zware velling).** Bomen met een diameter op borsthoogte groter dan ongeveer 25 cm. Of bomen die door hun stand niet zonder hulpmiddelen zoals een wig of een lier in de gewenste valrichting geveld kunnen worden
- **Zeer moeilijk te vellen bomen (hout onder spanning).** Bomen en stammen waarbij tijdens het zagen zeer grote houtspanningen kunnen vrijkomen. Bijvoorbeeld bij omgewaaide bomen of bomen waarbij de hangrichting zeer sterk naar de gewenste valrichting is toegericht.

Herhalingstrainingen zijn nodig om de vaardigheden en kennis optimaal en actueel te houden.

Voor het werken met een motorkettingzaag in een hoogwerker of met klimuitrusting of een positioneringssysteem zijn extra vaardigheidseisen vereist.

Let wel:

Door regelmatig bepaalde werkzaamheden te doen bouwt men ervaring, dus de noodzakelijke vaardigheden op. De professionele zager verkrijgt dit eerder dan de vrijwilliger. Iemand die alleen maar een cursus gevolgd heeft moet door praktijkervaringen zijn vaardigheden verbeteren. Hij moet dus voldoende ervaring opdoen waardoor hij meerder situaties beter en deskundiger kan beoordelen en daardoor veiliger, en uiteindelijk zelfstandiger werkt.

Toezicht en aansturing

Belangrijke aandachtspunten bij het toezicht houden op de motorkettingzaagwerkzaamheden en deze aansturen zijn:

- De persoon die toezicht houdt en de werkzaamheden aanstuurt moet over voldoende kennis en ervaring beschikken met betrekking tot de uit te voeren werkzaamheden en veiligheidsvoorschriften.
- De persoon die toezicht houdt zorgt ook voor zijn eigen veiligheid en spreekt daarom de zager pas aan wanneer de machine uitgeschakeld is of maakt zich eerst duidelijk zichtbaar voor de zager.
- Verkrijg een goed indruk van de vaardigheden en het veiligheidsgedrag van de zager. Hiermee kan het wel of niet zelfstandig inzetten van de zager goed onderbouwd worden.
- Organiseer het werk zodanig dat de zager altijd zelfstandig zijn zaagwerkzaamheden kan uitvoeren waardoor niemand in zijn directe werkomgeving is.
- Grijp direct in bij onveilige situaties.

Belangrijke veiligheidsaandachtspunten tijdens de uitvoering

Alle reguliere veiligheidsvoorschriften moeten altijd bekend zijn en actueel gehouden worden.

Raadpleeg daarom regelmatig de arbocatalogus van de bos-en natuursector en andere relevante informatiebronnen zoals de gebruikershandleiding van de motorkettingzaag en die van de PBM. Daarnaast is extra aandacht voor onderstaande veiligheidspunten tijdens de uitvoering van de werkzaamheden nodig:

- De motorkettingzaag moet geschikt zijn voor de werkzaamheden, van invloed daarop zijn; vermogen, gewicht en geleiderlengte. Gebruik geen tophendelzaag.
- Zorg dat de machine en de ketting goed onderhouden zijn en altijd optimaal blijven functioneren tijdens de uitvoering. Pleeg daarvoor tijdens het werk tijdig het noodzakelijk onderhoud op een veilige plek.
- Bij deze werkzaamheden met de motorkettingzaag mag alleen in een stabiele werkpositie gezaagd worden, dus: staand op de grond, nooit boven schouderhoogte zagen en de machine zo dicht mogelijk bij het lichaam houden.
- Houd personen op de werkplek tijdens het zagen altijd op voldoende afstand. Dit is bij het korten van het hout minimaal in een omtrek van 1,5 meter en bij het omzagen van bomen en struiken 1,5 maal de lengte van de boom of struik.
- Stop altijd direct met zagen wanneer iemand zich op onvoldoende afstand bevindt, ook al wil iemand bijvoorbeeld helpen met het omduwen van een boom of een stuk afgekort hout of tak wegtrekken.
- Op de werkplek moet altijd, en minimaal, een tweede persoon aanwezig zijn. Deze mag ook motorzaagwerkzaamheden uitvoeren. Wel moet men elkaar regelmatig kunnen zien zodat direct hulp geboden kan worden wanneer iemand dat nodig heeft.

WERKZAAMHEDEN MET BOSMAAIER

De werkzaamheden met de bosmaaier zijn divers; maaien met een slagmes of draadmaaier, of zagen met een zaagblad. Bij het maaien met het slagmes en draadmaaier veroorzaken de met hoge snelheid wegschietende kleine materialen het grootste gevaar voor personen in de omgeving en voor de bedieningspersoon. De veiligheidsmaatregelen richten zich dan ook hoofdzakelijk daarop. Het grootste gevaar is het in aanraking komen met weggeslingerde kleine steentjes, splinters of scherven. Voor de

bedieningspersoon is dit bij het onderlijf, maar zeker ook de ogen, als daar iets in terecht komt kan dit ernstige gevolgen hebben.

Organisatie en voorbereiding

De beslissing op welke wijze de bosmaaier ingezet wordt moet altijd voor aanvang van de werkzaamheden bekend zijn. Een goede beoordeling van de feitelijke werksituatie is noodzakelijk.

BEOORDELING VAN DE FEITELIJKE WERKSITUATIE

Beoordelingspunten	Mogelijke afwegingsredenen voor de uitvoering
Zaagblad	De diameter van het te zagen hout bij voorkeur niet dikker dan 10 cm. Is het ook met handzaag uitvoerbaar, of motorzaag?
Slagmes	Inzetbaar bij zware grasachtige vegetatie, lichte houtachtige opslag. Geen obstakels in de te maaien omgeving en op de bodem die geraakt kunnen worden.
Draadmaaier	Inzetbaar bij grasachtige vegetatie in een omgeving met obstakels.
Het juiste type bosmaaier, beschermkap en onderhoudshulpmiddelen	Het vermogen, het gewicht en de beschermkap afstemmen op de werkzaamheden en de maai- of zaagonderdelen.
Kennis en kunde	De beoogde uitvoerende bedieningspersoon moet beschikken over de juiste vaardigheden die voor de betreffende werkzaamheden en het onderhoud aan de machine noodzakelijk is.
De kenmerken en de positie van de overige personen op een werkbijject	Geen andere werkzaamheden uitvoeren of aanwezig zijn in de nabijheid van de machine. Voortdurend minimaal 15 meter afstand aanhouden.
Omgeving	Geen omstanders en passanten binnen een straal van 15 meter tijdens een werkende machine. Extra aandacht hiervoor langs paden en wegen. De terreinen van eigenaren; waarschuwen of toestemming verkrijgen. Inventariseer altijd de werkplek op aanwezigheid van obstakels of andere objecten die bij aanraking met de maai- of zaagonderdelen een extra gevaar kunnen veroorzaken.

Kennis en kunde

Kennis en kunde is noodzakelijk voor het werken met de bosmaaier. Dit kan verkregen worden door een uitgebreide instructie of een vaardigheidstraining. Dit moet gericht zijn op:

- Algemene basiskennis van de werking van de machine, de afstelling van de stuurboom en het ophangen aan het draagstel, het onderhoud, het verwisselen van de maai- en zaagonderdelen en de juiste beschermkappen monteren.
- Kennis hebben van het gebruik van de juiste persoonlijke beschermingsmiddelen.
- Kennis hebben van de juiste toepassing van de zaag- en maaimogelijkheden en de daarbij horende gevaren en de juiste veiligheidsmaatregelen.
- Praktische vaardigheden in het werken met de betreffende maai- of zaagonderdelen op de bosmaaier.

Na een paar dagen werken met een bepaald maai- of zaagonderdeel kan men redelijk zelfstandig die werkzaamheden uitvoeren.

Toezicht en aansturing

Belangrijke aandachtspunten bij het toezicht houden op de bosmaaierwerkzaamheden en deze aansturen zijn:

- De persoon die toezicht houdt en de werkzaamheden aanstuurt moet over voldoende kennis en ervaring beschikken met betrekking tot de uit te voeren werkzaamheden en veiligheidsvoorschriften.
- De persoon die toezicht houdt zorgt ook voor zijn eigen veiligheid en spreekt daarom de bedieningspersoon pas aan wanneer de machine uitgeschakeld is of maakt zich eerst duidelijk zichtbaar voor de zager.
- Verkrijg een goed indruk van de vaardigheden en het veiligheidsgedrag van de bedieningspersoon.
- Organiseer het werk zodanig dat de bedieningspersoon altijd zelfstandig zijn werkzaamheden kan uitvoeren waardoor niemand in een straal van 15 meter aanwezig is.
- Grijp direct in bij onveilige situaties.

Belangrijke veiligheidsaandachtspunten tijdens de uitvoering

Alle reguliere veiligheidsvoorschriften moeten altijd bekend zijn en actueel gehouden worden. Raadpleeg daarom regelmatig de arbocatalogus van de bos-en natuursector en andere relevante informatiebronnen zoals de gebruikershandleiding van de bosmaaier en die van de PBM. Daarnaast is extra aandacht voor onderstaande veiligheidspunten tijdens de uitvoering van de werkzaamheden nodig:

- De bosmaaier en de gemonteerde maai- of zaagonderdelen moeten geschikt zijn voor de werkzaamheden. Van invloed daarop zijn; het vermogen, het gewicht, te maaien vegetatie, obstakels en te verwachte materialen op de grond.
- De voorgeschreven en passende beschermkappen moeten op de juiste wijze en compleet op de machine gemonteerd zijn.
- Zorg dat de machine en de maai- of zaagonderdelen goed onderhouden zijn en altijd optimaal blijven functioneren tijdens de uitvoering. Pleeg daarvoor tijdens het werk tijdig het noodzakelijk onderhoud op een veilige plek.
- Hang de bosmaaier op de juiste hoogte aan het draagstel zodat de meest ideale werkhouding voor de te maaien of zaagwerkzaamheden verkregen wordt.
- Maak de maaibeweging niet groter dan 1,50 meter.
- Kies een maaipositie waarbij de omstanders op minimaal 15 afstand zijn en zoveel mogelijk van het materiaal naar een minder gevaarlijke plek heen geslingerd wordt; de maaikop draait linksom. En houd tijdens de werkzaamheden de omgeving nauwlettend in de gaten zodat het gas even los gelaten kan worden als er toch nog iemand in de gevarezone komt.
- Draag bij de maaiwerkzaamheden de volgende PBM: bosmaaierbroek of een broek van stevig materiaal, handschoenen, hoog model veiligheidsschoeisel, gehoorbescherming, gesloten oogbescherming b.v. een bril. Voor zaagwerkzaamheden kan volstaan worden met gelaatsbescherming i.p.v. oogbescherming en is een helm noodzakelijk.

WERKZAAMHEDEN VANAF EEN LADDER

Een ladder is feitelijk een hulpmiddel dat bedoeld is om op eenvoudige wijze een hoogte te overbruggen. Maar werkzaamheden verrichten vanaf een ladder gebeurt ook, zeker bij het vrijwilligerswerk. Dit is gezien de omstandigheden vaak de meest praktische en effectiefste werkwijze, maar is niet zonder valgevaar met mogelijk ernstig letsel tot gevolg. Een ongewenste val kan voorkomen worden door op de juiste wijze een aantal veiligheidsmaatregelen uit te voeren.

De werkzaamheden die veel vanaf een ladder door vrijwilligers uitgevoerd worden zijn: knotten en snoeien van bomen, struiken en hagen, nestkasten ophangen en controleren, fruitplukken.

Organisatie en voorbereiding

De beslissing hoe, en of een ladder wel ingezet kan worden moet altijd goed onderbouwd zijn. Daarvoor is het noodzakelijk om een goede beoordeling van de feitelijke situatie te maken.

BEOORDELING VAN DE FEITELIJKE WERKSITUATIE

Beoordelingspunten	Mogelijke afwegingsredenen voor de uitvoering
Kunnen en mogen de werkzaamheden op een ladder uitgevoerd worden	Het reiken naast de ladder, de hoogte, de last die naar boven getild wordt, tijdsduur, stabiel plaatsen, de ondergrond, bereikbaarheid van de werkplek met de ladder.
Een alternatief is ook toepasbaar	Platte kar of laadbak, kleine rolsteiger of werkplateau (trap), kleine hoogwerker, positie- of klimuitrusting, stokzaag.
Omgeving	Overige werkzaamheden rondom de ladder, wegen en paden, weersomstandigheden, loslopende dieren (runderen) of andere onverwachtse dingen.

Kennis en kunde

De noodzakelijke kennis en kunde voor het werken op ladders is afhankelijk van de werkzaamheden die er mee verricht worden. Met een goede voorlichting of instructie kan dit verkregen worden. Dit moet gericht zijn op: Kennis van de veiligheidsonderdelen en het onderhoud van de ladder. Plus de noodzakelijke controle die daarop uitgevoerd moet worden voor het in gebruik nemen.

Het juiste type ladder kiezen voor het beoogde gebruik.

De wijze waarop de werkzaamheden vanaf de ladder uitgevoerd kunnen en mogen worden. De ladder in de betreffende praktijksituatie op de juiste wijze plaatsen.

Toezicht en aansturing

Belangrijke aandachtspunten bij het toezicht houden op de werkzaamheden vanaf de ladder en deze aansturen zijn:

- De persoon die toezicht houdt en de werkzaamheden aanstuurt moet over voldoende kennis en ervaring beschikken met betrekking tot de uit te voeren werkzaamheden en veiligheidsvoorschriften. Hij moet indien nodig waarschuwen en ingrijpen.
- De persoon die toezicht houdt zorgt ook voor zijn eigen veiligheid wanneer hij dicht bij de werkzaamheden op de ladder aanwezig is.
- Goede organisatie van de werkzaamheden waarbij ook andere personen op de werkplek aanwezig zijn. Geen gevaarlijke situaties voor de omgeving of passanten laten ontstaan. En zo ook dat de omgeving geen gevaar voor de persoon op de ladder is.

Belangrijke veiligheidsaandachtspunten tijdens de uitvoering

Alle reguliere veiligheidsvoorschriften moeten altijd bekend zijn en actueel gehouden worden. Belangrijk is kennis te nemen van de specifieke informatie die bij een bepaald type ladder hoort. Dit staat in de gebruikershandleiding of op de informatiestickers en pictogrammen op de ladder.

Gebruik de meest geschikte ladder voor de betreffende werkzaamheden en zorg dat de ladder op de voorgeschreven, dus veilige, wijze toegepast wordt. Alle ladders en trappen moeten voldoen aan het 'Besluit Draagbaar Klimmaterieel' uit de Warenwet. Bijna altijd wordt dit uitgebreid met de norm 'NEN 2484'. Deze richt zich op de professionele gebruiker, maar is gezien de gevaren bij werkzaamheden op hoogte, ook voor het vrijwilligers werk van toepassing.

De indeling op pagina 24 en 25 geeft een overzicht van de meest voorkomende ladders en trappen die bij het vrijwilligerswerk gebruikt worden.

Tijdens de uitvoering van de diverse werkzaamheden is altijd aandacht nodig voor diverse veiligheidspunten, zoals:

- Keur elk jaar de ladders, dit kan een (interne) deskundige doen.
- Inspecteer voor aanvang van de werkzaamheden de ladder op vervuiling en visueel op beschadiging die bijvoorbeeld tijdens het transport of anderszins ontstaan zijn. Let bij houten ladders ook op uitdroging, daarom mogen houten ladders niet geschilderd worden.
- Gebruik de ladders niet bij veel wind(vlagen), hagel en sneeuw.

Het plaatsen van ladders:

- Plaats de enkele, opsteek- en optrekladder op een vlakke stevige ondergrond en in een hoek van 65°-70°; dit is staand op schouderhoogte een armlengte van het object waartegen de ladder aangezet wordt.
- Plaats de A- of reformladders altijd recht en stabiel op de ondergrond. Zorg dat de tussenverbinding goed vast zit.

Werken op de ladder:

- Gebruik de bovenste vier treden niet als werkpositie.
- Ga nooit met twee personen op een ladder staan, klim en werk altijd met het gezicht naar de ladder toe. Zorg dat er geen andere personen in de werkomgeving zijn.
- Werk nooit met een motorzaag, heggen-schaar of soortgelijke machines op een ladder.
- Klim niet met voorwerpen zwaarder dan 10 kg op de ladder. Zorg dat de materialen zoals nestkasten of gereedschappen veilig naar boven getransporteerd kunnen worden. Gebruik indien nodig een hijswerktuig of een touw voor het verticale transport.
- Reik niet met (zware) voorwerpen naast de ladder.
- De maximale reikwijdte naast de ladder is een armlengte. Verplaats de ladder daarom tijdig, bijvoorbeeld bij zaagwerkzaamheden.
- Gebruik geen loshangende kleding. Draag stevig schoeisel met voldoende en een stroef profiel.
- Sta niet langdurig op de ladder, wissel de werkzaamheden op de ladder af.
- Verklein altijd de kans dat takken de ladder kunnen wegslaan door bijvoorbeeld; een goede werkpositie, de valrichting bepalen

- door op de juiste wijze te zagen, maak de bovenkant van de ladder vast aan de boom.
- Werken op of via de ladder met een klim-uitrusting kan, maar dan alleen met daarvoor goed opgeleide mensen.
 - In de omgeving van de ladder mogen geen mensen zijn die geraakt kunnen worden door vallend voorwerpen of zwiepende takken. Houd bij het opruimen van de takken minimaal 1,5 maal de af te zagen taklengte afstand.

OVERZICHT VAN DE TOE TE PASSEN LADDERS EN TRAPPEN

Type ladder	Toepassing en kenmerken
Enkele ladder 	<ul style="list-style-type: none">• Knotten van bomen.• Bestaat uit één deel.• Lengte meestal van 3 tot 4 meter.• Is geschikt voor geringe hoogten.
Opsteek- optrekladder 	<ul style="list-style-type: none">• Ophangen en controleren van nestkasten.• Aanbrengen van een ketting voor de lierkabel.• Bestaat uit meerdere delen.• Is geschikt om grote hoogten te bereiken, maximaal 10 meter.
A- en reformladder 	<ul style="list-style-type: none">• Snoeien van bomen en struiken.• Plukken van fruit.• Kan door de constructie los in de het veld staan.• Bestaat uit meerdere delen, soms in combinatie met opsteekladder.• Is geschikt voor middel hoogten, maximaal 5 tot 6 meter.
Plukladders 	<ul style="list-style-type: none">• Plukken van fruit.• Kan door de constructie los in de het veld staan.• Is geschikt voor geringe hoogten, maximaal 2 tot 3 meter.
Trap 	<ul style="list-style-type: none">• Snoeien van bomen en struiken.• Plukken van fruit.• Is geschikt voor geringe hoogten, maximaal 3 meter.• Heeft bredere sporten en een geschikte ruimte om lading te plaatsen.
Werkplateau 	<ul style="list-style-type: none">• Knotten en snoeien van bomen op gering hoogte, ook met de motorkettingzaag.• Brede sporten en rondom een leuning.• Kan door de constructie stevig op ongelijke en ondraagkrachtige grond staan.

Veiligheidsaandachtspunten

- De ladder is bedoeld voor geringe hoogten, daarom ontbreekt aan de onderkant een verbreding voor de stabiliteit. Werk vanaf deze ladder daarom altijd onder de laatste vier bovenste sporten (1m). Extra aandacht bij het stabiel plaatsen van de onderkant.
- De opsteekhaken van de losse ladderdelen moeten altijd volledig en stevig in een sporttrede zitten. Bij voorkeur met twee personen uitschuiven en verplaatsen.
- Extra aandacht voor het meenemen van lasten en het reiken naast de ladder, zie ook bij de aandachtspunten hieronder.
- Het geheel is minder stabiel dan een ladder die ergens tegenaan staat. Zeker boven de 3 meter en bij te ver naast de ladder reiken.
- De twee schuine zijdes moeten altijd met elkaar verbonden zijn met een stevige en starre tussenverbinding.
- Wanneer een tussenverbinding ontbreekt, moet stabiliteit verkregen worden met stevige grondpinnen aan de onderkant van de ladder.
- Gebruik alleen op geringe stahoogte; onder de 2,5 meter.
- De 'last' van het geplukte fruit veroorzaakt extra instabiliteit.
- Het stabiel plaatsen op een ongelijke of niet draagkrachtige ondergrond is niet altijd mogelijk.
- Bij het gebruik van de motorzaag is een extra instructie over de toepassing van het werkplateau noodzakelijk.

KNOTTEN VAN BOMEN

Het knotten van bomen zoals wilgen en essen is arbeidsintensief en risicovol werk. De takken moeten meestal op enige hoogte worden afgezet. Door de vrijkomende houtspanning kunnen deze ongecontroleerd en dus gevaarlijk wegslaan. Daarbij staan de knobomen vaak op moeilijke plekken, waardoor een veilige werkpositie lastig te verkrijgen is. Het knotten van bomen gebeurt op diverse manieren. Bepalende factoren hiervoor zijn de hoogte, de dikte, de lengte en de hangrichting van de takken. De werkpositie kan vanaf de grond of vanaf

een verhoogde werkpositie zijn. De takken worden met handgereedschap of met machines afgezaagd.

Organisatie en voorbereiding

De beslissing op welke wijze de bomen geknot wordt moet altijd voor aanvang van de werkzaamheden bekend zijn. Een goede beoordeling van de feitelijke situatie is noodzakelijk. De uiteindelijke uitvoeringswijze wordt bepaald door een goede afweging van de beoordelingspunten te maken.

BEOORDELING VAN DE FEITELIJKE WERKSITUATIE

Beoordelingspunten	Mogelijke afwegingsredenen voor de uitvoering
Stabiele werkpositie verkrijgen	Kan dit verkregen worden vanaf de grond, met een ladder, een trap of werkplateau, of staand in de boom met of zonder een positioneringssysteem. De hulpmiddelen moeten geschikt zijn voor de gekozen methode en omgeving.
Juist werkgereedschap voor het afzagen van de takken	Geschikt handgereedschap; handzaag, stokzaag, kniptang. Geschikte machine: motorstokzaag, motorkettingzaag.
Kennis en kunde van de beoogde vrijwilligers	De uitvoerende personen moeten beschikken over de juiste vaardigheden die voor de gekozen werkwijze noodzakelijk is.
De hoeveelheid te zagen hout	Met de handzaag uitvoeren is veiliger waardoor er minder uitgebreide veiligheidsmaatregelen getroffen dienen te worden.
Afvoer van takken en de positie van de overige personen die	De vallende en zwiepende takken mogen geen gevaar voor overig personen zijn. Het helpen bij het afvoeren van takken alleen op veilige afstand t.o.v. de zagende werkzaamheden. Geen kinderen onder de 16 jaar op de werkplek waar met de motorzaag gewerkt wordt.
Omgeving	Te verwachte omstanders en passanten, wegen. Terreinen van andere eigenaren; waarschuwen of toestemming verkrijgen.

Kennis en kunde

De noodzakelijke kennis en kunde voor het knotten van bomen is afhankelijk van de werkwijze. Voor werkzaamheden met een laagrisico, bijvoorbeeld kleine takken afzagen, kan met een goede voorlichting of instructie volstaan worden. Terwijl voor het zagen van dikke overhangende takken het aanleren van vaardigheden intensiever is. Daarbij is goede kennis en kunde over het werken op hoogte altijd vereist, zeker in combinatie met risicovolle handelingen. Belangrijke aandachtspunten bij de noodzakelijke kennis en kunde zijn:

- Bij het gebruik van motorkettingzaag moet men naast de basiskennis ook over voldoende vaardigheden beschikken die gericht zijn op de gekozen werkwijze zoals: de werkpositie, de dikte en hangrichting van de takken.

Voor alle niet machinale zaagwerkzaamheden geldt:

- Bij alle zaaginstructies moet altijd aandacht uitgaan naar de correcte wijze van afzagen van de takken waardoor de houtspanning beheersbaar is.
- Voor het zagen van takken dikker dan 10cm is een uitgebreide vaardigheidsinstructie en begeleiding noodzakelijk.
- Men moet kennis hebben van het juist gebruik van de gereedschappen, de PBM en de hulpmiddelen waarmee op hoogte gewerkt wordt.
- Goede vaardigheidsinstructie gericht op de zaagwerkzaamheden vanaf trap, ladder of werkplateau.
- Voor zaagwerkzaamheden met behulp van een positioneringssysteem in de boom is altijd een vaardigheidstraining noodzakelijk.

- Voor zaagwerkzaamheden in de boom waarbij geen positioneringssysteem nodig is een uitgebreide vaardigheidsinstructie en begeleiding noodzakelijk.

Door regelmatig bepaalde werkzaamheden te doen bouwt men ervaring dus vaardigheden op. Dit is nodig om de werksituaties beter en deskundiger te beoordelen en daardoor veiliger, en uiteindelijk zelfstandiger, te werken.

Toezicht en aansturing

Belangrijke aandachtspunten bij het toezicht houden op het knotten van bomen en deze aansturen zijn:

- De persoon die toezicht houdt en de werkzaamheden aanstuurt moet over voldoende kennis en ervaring beschikken met betrekking tot de uit te voeren werkzaamheden en veiligheidsvoorschriften. Ook moet hij zorgdragen voor zijn eigen veiligheid.
- Verkrijg een goed indruk van de vaardigheden en het veiligheidsgedrag van alle uitvoerende vrijwilligers op de werkplek.

- Organiseer het werk zodanig dat de zagers altijd zelfstandig hun werkzaamheden kunnen uitvoeren waardoor niemand in de directe nabijheid aanwezig is. Ook de personen die de takken afvoeren.
- Houd bij grotere groepen de werkplek overzichtelijk door een duidelijke taakverdeling en een veilige afstand tussen de bomen waar in gewerkt wordt.
- Beoordeel of de zagers veilig en op de juiste, dus afgesproken, werkwijze handelen. Stuur dit indien nodig bij. Extra aandacht voor onervaren personen en rondlopende kinderen.
- Pas de werkwijze aan wanneer de omstandigheden veranderen of in de voorbereiding verkeerd beoordeeld zijn.
- Grijp direct in bij onveilige situaties.

Belangrijke veiligheidsaandachtspunten tijdens de uitvoering

Alle reguliere veiligheidsvoorschriften over de motorkettingzaag, de ladders en andere hulpmiddelen moeten altijd bekend zijn en actueel gehouden worden.

Daarnaast is extra aandacht voor onderstaande veiligheidspunten tijdens de uitvoering van de werkzaamheden nodig. Niet altijd zijn deze afzonderlijke punten bepalend voor een veilige uitvoeringwijze maar soms is het maken van de juiste combinatie hiervan belangrijk.

- Verkrijg bij het werken met de motorkettingzaag altijd een stabiele werkpositie waarbij de machine met beide handen bediend wordt en daarmee ook naast het lichaam gezaagd kan worden. Dit kan alleen verkregen worden met een positioneringssysteem in de boom of een werkplateau op de grond. Zaag daarom nooit met de motorkettingzaag vanaf de ladder.
- Verplaats de ladder regelmatig zodat er altijd een optimale werkpositie is, waardoor niet te ver gereikt hoeft te worden bij het zagen met handzaag.
- Gebruik de ‘enkele ladder’ en plaats de onderzijde van de ladder bij ongelijke en ondraagkrachtige ondergrond stevig in de grond.
- Verklein altijd de kans dat takken de ladder wegslaan door bijvoorbeeld; een goede werkpositie, de valrichting bepalen door op de juiste wijze te zagen. Maak indien nodig de bovenkant van de ladder vast aan de boom.
- Voorkom het opscheuren van zware takken door bij het inzagen de houtspanning goed in te schatten en de takken in delen op de stam in te korten.
- Zorg dat tijdens het zagen zich niemand in de nabijheid van de te kotten boom bevindt.
- Houd rekening met de omgeving tijdens de werkzaamheden zoals, voorbijgangers, verkeer en mogelijke dieren (in wild lopende runderen).
- Draag de voorgeschreven PBM bij de zaagwerkzaamheden, dit is altijd een helm, handschoenen, oog of gelaatsbescherming, stevig schoeisel en geen loshangende kleding. En bij werkzaamheden met de motorkettingzaag uiteraard altijd de voorgeschreven PBM.
- Op de werkplek moet altijd, en minimaal, een tweede persoon aanwezig zijn. Deze mag ook zaagwerkzaamheden uitvoeren. Wel moet men elkaar regelmatig kunnen zien zodat direct hulp geboden kan worden wanneer iemand dat nodig heeft.

3 Achtergrondinformatie

Om een goed beeld te verkrijgen van het huidige en het toekomstige veiligheidsbeleid voor het vrijwilligerswerk zijn een aantal organisaties benaderd die veel met vrijwilligerswerk in de bos- en natuursector te maken hebben. Dit zijn stichtingen, verenigingen, landelijke en provinciale (semi)overheden en particulieren die al of niet bos- en natuurterreinen in eigendom hebben. Met medewerkers van deze organisaties die het vrijwilligerswerk of veiligheid in hun takenpakket hebben, zijn gesprekken gevoerd over de aanpak van de veiligheid binnen hun vrijwilligersbeleid. Dit onder andere over de toegepaste veiligheidsmaatregelen, de geconstateerde knelpunten, de afspraken met en de aansturing van de vrijwilligers. Daarnaast gaven zij aan welke informatie en ondersteuning voor hen gewenst is.

3.1 De organisaties met vrijwilligerswerk

Zoals er verschillende vrijwilligersgroepen zijn, zijn er ook verschillende organisaties die met deze groepen te maken hebben. Hieronder staat een indeling van veel voorkomende terreineigenaren en vrijwilligersorganisaties. Daarin zijn de belangrijkste onderscheidende kenmerken met betrekking tot het vrijwilligerswerk opgenomen. Een combinatie van de ingedeelde groepen komt in de praktijk ook voor. Bepalend voor het aanduiden van de verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid is de feitelijke situatie die zich op een bepaald moment voordoet.

I. TERREINEIGENAREN DIE HET VRIJWILLIGERSWERK NIET AANSTUURT

Kenmerken:

- De terreineigenaar geeft in een werkschrijving aan welke activiteiten of werkzaamheden de vrijwilligers op zijn terrein mogen uitvoeren.
- De terreineigenaar maakt voorafgaand aan de werkzaamheden de voorwaarden bekend waar de uitvoerende vrijwilligers zich op zijn terrein aan moeten conformeren.
- Tijdens de uitvoerende werkzaamheden werken de vrijwilligers geheel zelfstandig, zij worden hierbij niet door de terreineigenaar aangestuurd.

► Sommige eigenaren bemoeien zich niet met de daadwerkelijke uitvoering van de vrijwilligers werkzaamheden. Wel bepalen zij welke doelen of eindresultaten gehaald moeten worden. De werkzaamheden die zij aan de vrijwilligers uitbesteden past binnen de bedrijfsvoering of beheerplannen. Dit zijn terreineigenaren met grote oppervlakten bos en natuur, al of niet met een recreatiefunctie. Maar dit zijn ook terreineigenaren van een klein landgoed, een veld met hoogstamfruitbomen of houtwallen.

II. TERREINEIGENAREN DIE HET VRIJWILLIGERSWERK DIRECT AANSTUURT

Kenmerken:

- De terreineigenaar geeft tijdens de uitvoering van de werkzaamheden leiding aan de vrijwilligers. Dit betekent: hij deelt het werk in, geeft aanwijzingen of werkinstructie.
- De terreineigenaar zorgt dat de vrijwilligers over voldoende en de juiste vaardigheden, kennis en persoonlijke beschermingsmiddelen beschikken.
- Tijdens de uitvoerende werkzaamheden houdt hij toezicht en grijpt indien nodig in. De terreineigenaar spreekt de vrijwilligers direct aan op hun veiligheidsgedrag.

► Dit zijn de terreineigenaren die het vrijwilligerswerk in hun bedrijfsdoelstelling hebben staan. De eigen medewerkers begeleiden en sturen de diverse werkzaamheden van de vrijwilligers aan. Meestal is er een vrijwilligersbeleid waarin de veiligheid, de verzekeringen en de onkostenvergoeding vastgelegd zijn. Vaak werven zij actief vrijwilligers. Ook worden de vrijwilligers soms betrokken bij de invulling, en beslissingen, van de beheerdoelstellingen en de gewenste eindresultaten. Natuurmonumenten, de Landschappen, Staatsbosbeheer zijn kenmerkend voor deze groep, maar ook passen sommige particuliere eigenaren en stichtingen hierin.

III. TERREINEIGENAREN MET ALLEEN 'HOBBYZAGERS'

Kenmerken:

- De terreineigenaar gunt hout op stam, of lang hout aan de weg, aan een niet professionele houtzager; gratis of tegen een vergoeding.
- De terreineigenaar geeft van te voren aan welke bomen weggehaald mogen worden maar hij is niet betrokken bij de daadwerkelijke uitvoering.
- De terreineigenaar geeft voorwaarden over de veiligheid en het betreden en verlaten van zijn terrein.

► Bijna alle terreineigenaren, groot en klein, gunnen incidenteel of regelmatig op deze wijze diverse particulieren hun haardhout. Steeds vaker leggen zij de voorwaarden duidelijk en schriftelijk vast. Zie brochure 'Arbowet en aansprakelijkheid voor particuliere houtzagers', www.vbne.nl

IV. ORGANISATIES ZONDER EIGEN TERREIN, FACILITEERT VRIJWILLIGERSWERK EN HEEFT ONDERSTEUNENDE BEHEERTAKEN

Kenmerken:

- De organisatie heeft geen bos-en natuurterreinen in eigendom.
- De organisatie heeft begeleidende of ondersteunende taken voornamelijk ten behoeve van het behoud en ontwikkelingen in het landschap en bos en natuurterreinen.
- De medewerkers van de organisatie sturen de vrijwilligers tijdens de werkzaamheden direct aan of faciliteren alleen maar de zelfstandig werkende vrijwilligersgroepen.

► De provinciale landschapsbeheerorganisaties zijn kenmerkend voor deze groep. Het faciliteren van het vrijwilligerswerk is een belangrijk onderdeel van hun taak. Ook werven zij vrijwilligers voor bepaalde projecten en organiseren veel eendaagse evenementen zoals de jaarlijkse natuurwerkdagen. Een aantal van hen heeft ook medewerkers in dienst die diverse beheerswerkzaamheden in het veld uitvoeren of die de het vrijwilligerswerk begeleid of aanstuurt. Ook de stichtingen en verenigingen die diverse vrijwilligersactiviteiten organiseren, zoals het IVN, kunnen tot deze groep behoren.

V. GROEPEN ZONDER EIGEN TERREIN DIE ALLEEN MAAR HET DAADWERKELIJK VRIJWILLIGERSWERK UITVOERT

Kenmerken:

- De groep is een samenwerkend eenheid die de werkzaamheden zelfstandig uitvoert. De omvang van de groep kan zeer divers zijn, van klein (2 personen) tot heel groot (tientallen).
 - De werkzaamheden zijn door een terreineigenaar (zie I.) of een faciliterende organisatie (zie IV.) omschreven, dit is wel of niet schriftelijk vastgelegd.
 - Binnen de groep kan tijdens en voorafgaand aan de werkzaamheden een gezagsverhouding aanwezig zijn.
- Zelfstandig werkende groepen die een stichting of vereniging zijn, bijvoorbeeld 'Vrienden van de Hoge Veluwe'. Ook kunnen dit zelfstandige groepen binnen een overkoepelende natuurvereniging zijn. Maar ook zelfstandige buurt- of vriendengroepen die formeel niet als een vereniging georganiseerd zijn.

3.2 Diverse vrijwilligersgroepen

Veel werk in de bos- en natuursector wordt uit handen genomen door verschillende soorten vrijwilligersgroepen. Deze vrijwilligersgroepen functioneren in diverse hoedanigheden. Om een overzichtelijk geheel te verkrijgen is hiervoor een indeling gemaakt. Dit sluit aan bij de hiervoor ingedeelde organisaties, zie 3.1, maar is zeker ook voor de invulling van de verantwoordelijkheden van belang. Hieronder staat de indeling van veel voorkomende vrijwilligersgroepen met daarin de onderscheidende kenmerken.

Bepalend voor het aanduiden van de verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid is de feitelijke situatie die zich op een bepaald moment voordoet.

- A. Georganiseerde groepen of individuele personen** die in een gekaderde opdracht van een terreinbeherende organisatie of andere organisaties regelmatig zelfstandig werkzaamheden uitvoeren.
- B. Groepen of individuele personen die tijdens de uitvoering van hun werkzaamheden rechtstreeks aangestuurd** worden door medewerkers van terreinbeherende organisatie of andere organisaties.
- C. Groepen of individuele personen** die in het kader van een evenement (maatschappelijk bedrijfsuitje, boomfeestdag, studentenintroductiedag, schoolexcursie, enz.) werkzaamheden uitvoeren. De 'eendaagse vrijwilligers'.
- D. Jongeren** tussen 13 en 17 jaar, voor deze groep is extra aandacht nodig. Zie 3.6.
- E. Kinderen** jonger dan 13 jaar, zij mogen geen werkzaamheden verrichten maar kunnen wel deelnemen aan een evenement. Zie 3.6.

3.3 Het vrijwilligerswerk bij de bos- en natuurorganisaties in de toekomst

Welke vrijwilligers(groepen) werken in de toekomst bij de diverse organisaties en welke taken en verantwoordelijkheden hebben zij dan? Vooralnog hebben veel niet particuliere organisaties hierop dezelfde antwoorden, en dit is in het kort samengevat:

meer 'meedenkers', 'beslissers' en 'betrokkenheid' bij de doelstellingen en het eindresultaat, hogere leeftijd vrijwilligers, meer zelfstandig werkende groepen, vrijwilligerswerk (nog) meer een vast onderdeel van de bedrijfsvoering.

Veel niet particuliere organisaties zijn van plan hun kennis en ervaringen over hun vrijwilligersbeleid onderling (nog) beter en vaker met elkaar uit te wisselen. Dus ook over de veiligheidsaspecten.

Ook zien, en willen, deze organisaties dat de uitvoerend vrijwilligersgroepen steeds meer zelfstandiger de werkzaamheden uitvoeren en dit zelf ook meer gaan organiseren. Sommige organisaties stimuleren deze verschuiving dan ook.

Particuliere en commerciële bos- en natuurterreineigenaren willen juist dat hun bedrijfsvoering onafhankelijk blijft en willen geen beslissende inbreng van de vrijwilligers. Zij willen zelf de regie over de beheertaken en doelstelling behouden.

Bij sommige particuliere terreineigenaren is het werk dat de vrijwilligers uitvoeren een bijdrage in het reduceren van de exploitatiekosten. Dit wil men zo houden en waar dat kan uitbreiden. Een aantal kleine landgoedeigenaren is zelfs op

zoek naar individuele of groepen vrijwilligers om toekomstige diverse noodzakelijke werkzaamheden uitgevoerd te krijgen.

Andere particuliere en commerciële bos- en natuurterreineigenaren vinden dat hun bedrijfsvoering onafhankelijk van het vrijwilligerswerk ook rendabel moet blijven. Wel vinden ze het prima dat de vrijwilligers op hun terreinen blijven werken. Zij besteden daar actief aandacht aan en bieden ondersteuning waar dat nodig is.

Alle hierboven genoemde ontwikkelingen zijn van invloed op de aandacht en de juiste aanpak van de veiligheid met betrekking tot het vrijwilligerswerk. Met name de verschuiving van werkzaamheden naar autonome zelfstandig werkende vrijwilligersgroepen is van invloed op de verantwoordelijkheden. Juist daarom is het belangrijk om regelmatig de indeling van de groepen en organisaties uit de paragrafen 3.1 en 3.2 te raadplegen. Zie ook hiervoor de uitvoerige informatie in ‘Veiligheids- en gezondheidsaspecten bij vrijwilligerswerk en jongeren’, zie 1.7.

3.4 Veiligheidsbeleid vrijwilligerswerk

Bijna alle organisaties en terreineigenaren hebben aandacht voor de veiligheid bij het uitvoeren van de werkzaamheden door de vrijwilligers. De mate en het niveau waarop dit gebeurt is zeer divers. Soms is dit in de vorm van:

‘een keertje op de veiligheid wijzen’, of ‘we geven ze werkhandschoenen’, of ‘ze mogen niet met machines werken’, of ‘we hebben een actief veiligheidsbeleid waar alles in staat’.

Bepalend voor dit verschil is:

- De omvang van het vrijwilligerswerk, en er wel of niet regelmatig mee te maken hebben.
- Het vrijwilligerswerk al of niet actief stimuleren; op eigen terrein of als aanbieder van groepen vrijwilligers.
- De ervaring en de kennis die men heeft met het aansturen en organiseren van het vrijwilligerswerk.

De daadwerkelijke herkenbare uitvoeringskenmerken van het veiligheidsbeleid is zeer divers. Ook dit is afhankelijk van de drie hiervoor genoemde aandachtspunten, al is het veiligheidsbeleid van gelijksoortige terreineigenaren of organisaties niet altijd van hetzelfde niveau.

Een aantal voorbeelden van uiteenlopende uitvoeringskenmerken staan in onderstaand overzicht.

Zoals al opgemerkt is er bij alle organisaties, van groot tot klein, aandacht voor de veilig-

heid. Het is wel belangrijk of de uitvoering hiervan effectief is en dit bijdraagt aan het doel: 'aanvaardbare risico's nemen tijdens het uitvoeren van het werk'.

Niet altijd is het huidige veiligheidsbeleid daar voldoende op afgestemd. De oorzaken hiervoor zijn tijdens de bezoeken aan de organisaties niet uitvoerig besproken. Maar een aantal organisaties geven aan dat dit wellicht komt door veranderende werkomstandigheden, hogere eisen aan de verantwoordelijkheden en de aansprakelijkheid en te weinig interne arbodeskundigheid.

DE HUIDIGE UITEENLOPENDE NIVEAUS AANPAK VEILIGHEIDSBELEID

Uitgebreid	Minimaal
Duidelijk vastgesteld welke werkzaamheden en onder welke veiligheidsvoorwaarden bepaalde groepen vrijwilligers deze mogen uitvoeren.	Dit is niet goed onderbouwd vastgesteld en is niet concreet gemaakt. Is wel ongeveer bekend, bijvoorbeeld: 'ze werken niet met machines, maar soms wel met de bladblazer'.
De noodzakelijke trainingen, instructie en voorlichtingen zijn vastgesteld en worden aangeboden.	'Is niet nodig want we verrichten geen gevaarlijk werk'.
Binnen een organisatie of groep is een persoon aangewezen die alles rondom de arbo en veiligheid coördineert.	Een leidinggevende of coördinator doet dit 'er een beetje bij'.
Veel informatie over veiligheid wordt op papier of digitaal actief onder de aandacht van de vrijwilligers gebracht.	Als het nodig is vertellen we de vrijwilligers wel wat de veiligheidseisen zijn.
Diverse afspraken worden gemaakt en vastgelegd op papier zoals; risicobeoordeling van werkzaamheden, werkdagformulier, keuringen van materiaal, PBM, toezicht, verklaringen voor verzekeringen.	Er staat niets op papier, maar er zijn wel mondelinge afspraken. 'We schrijven voor dat ze aan de arboregels moeten voldoen'.
De vrijwilligers gaan zeker met 'pensioen' wanneer zij 75 jaar oud zijn. Dit is duidelijk vastgelegd en bekend gemaakt.	Wanneer de vrijwilligers te oud zijn om veilig te kunnen werken zien we dat wel. Er is geen duidelijke leeftijdsgrens.
Interne medewerkers beschikken over de juiste competenties voor het begeleiden van de vrijwilligersgroepen. Ze zijn daarvoor ook opgeleid.	Dat hoort gewoon bij de functie of taak, dat is vanzelf zo ontstaan.

3.5 Knelpunten en wensen van de organisaties en terreineigenaren

Een aantal organisaties en terreineigenaren hebben tijdens de rondgang een aantal knelpunten benoemd, en wensen voor verbetering aangegeven. Dit heeft betrekking op algemene en sector brede aandachtspunten, maar soms ook op specifieke zaken die betrekking hebben op hun eigen organisatie. In hoofdstuk 1 en 2 is op basis van een aantal opmerkingen hieraan nader invulling gegeven.

De belangrijkste opmerkingen zijn:

- Het is niet altijd duidelijk op welke wijze voldoende toezicht ‘in het veld’ uitgevoerd en georganiseerd moet worden. Te uitgebreide eisen aan het toezicht is niet werkbaar of wenselijk. Op te weinig toezicht wordt men misschien aangesproken, bijvoorbeeld na een ongeval door de verzekering of door de Inspectie-IZW.
- Wanneer en hoe moet de juiste instructie of voorlichting gegeven worden? Kan iedereen dat doen? Moet men na het volgen hiervan een handtekening zetten?
- Organisaties met veel aandacht en ervaring met het organiseren van vrijwilligerswerk willen meer mogelijkheden met het digitaal communiceren; website, social media, e-learning, filmpjes, enz..
- Er zijn te weinig concrete veiligheidsvoorschriften die gericht zijn op vrijwilligerswerkzaamheden, zoals o.a.; werken op ladders, motorzagen, knotten van bomen, hoogstamfruitbomen snoeien, onderhoud met bosmaaier.
- Het is niet altijd duidelijk op welke wijze er voldoende EHBO en BHV ‘in het veld’ georganiseerd moet zijn?
- Soms werkt men met werkdagformulieren, deze zijn niet geschikt voor alle situaties en werkzaamheden. Soms vindt men deze te omvangrijk waardoor het niet uitnodigt tot gebruik.
- De leeftijd van de vrijwilligers is momenteel hoog. Dit geeft steeds vaker problemen bij fysiek en gevaarlijke werkzaamheden. De vraag is dan ook; ‘tot welke leeftijd kan een vrijwilliger bepaalde werkzaamheden uitvoeren? En vervolgens; ‘hoe vertel ik iemand dat hij te oud is geworden voor bepaalde werkzaamheden?’
- De veranderingen binnen het vrijwilligerswerk; meer zelfstandigheid over de eigen werkzaamheden dus ook over de risicovolle werkzaamheden. Zo ook m.b.t de invloed van participatiewetgeving en participerende burgers of samenleving. Het is nog niet goed duidelijk wat de consequenties daarvan zijn voor het veiligheidsbeleid.
- De competenties van de interne medewerkers die de vrijwilligers begeleiden is niet altijd voldoende aanwezig of actueel. Daarbij verandert de vrijwilligersgroepen ook nog; leeftijd, mondiger, meer meedenken, zelfstandiger, enz.. De kennis en kunde van de begeleiders is daar niet altijd voldoende op afgestemd.
- Het is niet altijd duidelijk wie verantwoordelijk is of aansprakelijk gesteld kan worden, bij de uitvoering van de diverse situaties waarin de vrijwilligerswerkzaamheden plaats vinden.

3.6 Extra aandacht voor jongeren

Bij de in 3.2 genoemde vrijwilligersgroepen kunnen ook jonger en kinderen onder de 18 jaar actief zijn. De aansturing tijdens de activiteiten gebeurt dan meestal door een vrijwilligersorganisatie, al of niet in samenwerking met de ouders.

Jongeren mogen, afhankelijk van hun leeftijd, volgens de ‘Nadere regeling kinderarbeid’ niet alle werkzaamheden uitvoeren. Wat dit inhoudt staat hieronder samengevat weergegeven. In het overzicht bij ‘Geschikte werkzaamheden voor jongeren’ is dit per werkzaamheid ingevuld.

LEEFTIJD (JAAR)	AANDACHTSPUNT BIJ WERKZAAMHEDEN
Jonger dan 13	Zij mogen niet werken. Wel kunnen ze deelnemen aan vrijwilligersactiviteiten. Hun handelingen moeten dan wel vrijblijvend en zonder tijdsdruk zijn. Speels, leuk en zonder een vastgestelde (werk)prestatie. En uiteraard veilig.
13 t/m 15	<ul style="list-style-type: none">• De meeste werkzaamheden alleen onder permanent toezicht uitvoeren. 15 jarigen mogen zelfstandig werken wanneer toezicht in de nabijheid is.• Geen lasten tillen die zwaarder zijn 10 kg.• Geen voorwerpen duwen of trekken waarbij meer dan 20 kg kracht nodig is.• Mogen niet in de omgeving van machines zijn die grote risico's kunnen veroorzaken, waaronder mobiele arbeidsmiddelen (een trekker, harvester, forwarder, etc.).• Mogen niet werken met gevaarlijke stoffen.• Mogen niet werken met gevaarlijk gereedschap.
16 t/m 17	<ul style="list-style-type: none">• Mogen risicovolle werkzaamheden alleen uitvoeren onder deskundig toezicht.

Ook geldt een beperking op de uitvoeringstijd en tijdsperiode (Arbeidstijdenwet). Belangrijk daarbij is of de activiteiten binnen of buiten de schooltijd plaats vinden. Maar zeker ook of het avond- of nachtwerkzaamheden zijn. De belangrijkste voorschriften staan samengevat hieronder.

LEEFTIJD (JAAR)	AANDACHTSPUNT VOOR DE WERKTIJDEN
13 t/m 14	<ul style="list-style-type: none"> • Op niet schooldagen mogen zij lichte werkzaamheden doen. Dit gedurende 7 uur maar dan in het totaal niet langer dan 12 uur per week. Op zondagen mogen zij niet werken. • In een vakantieperiode 7 uur per dag en maximaal 35 uur per week werken. De werktijden moeten dan tussen 7.00 uur en 21.00 uur liggen.
15	<ul style="list-style-type: none"> • In de schoolweken buiten schooltijd mogen zij tussen 7.00 uur en 19.00 uur 2 uur werken. In het weekend is dit 8 uur per dag maar dan niet langer dan 12 uur per week in het totaal. Als ze zondags werken dan moet de zaterdag daarvoor vrij zijn. • In een vakantieperiode mogen zij 8 uur per dag en maximaal 40 uur per week werken. De werktijden moeten dan tussen 7.00 uur en 21.00 uur liggen.
16 t/m 17	<ul style="list-style-type: none"> • In de schoolweken mogen zij, inclusief gevolgde schooluren, 9 uur per dag werken. Maar niet tussen 23.00 uur en 6.00 uur. • Mogen maximaal 45 uur per week werken. Dit gemiddeld 40 uur in 4 weken.

Geschikte werkzaamheden voor jongeren

Welke risicovolle of fysiek zware werkzaamheden door jongeren uitgevoerd mogen worden verschilt per leeftijdscategorie. De jongsten mogen bijvoorbeeld alleen maar 'kleine klusjes' rondom de werkzaamheden van de volwassenen verrichten terwijl een 17 jarige onder begeleiding en na het volgen van de juiste opleiding met een motorkettingzaag mag werken.

In het hierop volgend overzicht wordt per werkzaamheid bij de leeftijdscategorie een risicoscore gegeven, namelijk laag, middel en hoog. De werkzaamheden met een laag of middel risico mogen door de betreffende groep uitgevoerd worden. Uiteraard moeten dan wel de juiste voorschriften en veiligheidsmaatregelen (zoals instructie en toezicht) getroffen worden. De werkzaamheden met een hoog risico mogen hoe dan ook niet door de betreffende leeftijdscategorie uitgevoerd worden.

	WERKZAAMHEDEN	RISICOSCORE	
		JONGEREN 13 T/M 15	JONGEREN 16 T/M 17
Terreinbeheer	Motorkettingzaag, bosmaaier en heggenschaar	Hoog	Middel
	Rijdende machines, zoals: tractor, maaimachine	Hoog	Middel
	Takversnipperaar en houtbewerkingmachines	Hoog	Middel
	Perslucht en hogedrukspuit	Hoog	Middel
	Transportmiddelen, zoals; voertuig, tractor, boot	Hoog	Middel
	Zich in de omgeving van machines bevinden	Hoog	Middel
	Handgereedschappen, zoals: zagen, grashark, spade	Middel	Laag
	Handgereedschappen, zoals: bijl, hiep, riek, zeis	Hoog	Middel
	Opruimen van takken, planten van bomen, rasteronderhoud, onderhoud paden en poelen	Middel	Laag
	Inscharen van vee en uitmesten van stallen	Hoog	Middel
	Onderhoud gebouwen en recreatievoorzieningen	Middel	Middel
	Overzetten van padden	Middel	Middel
Inventariseren	Monitoren van flora en fauna	Laag	Laag
	Monitoren van flora en fauna 's nachts	Hoog	Hoog
	Monitoren van het gedrag van de bezoekers	Middel	Middel
Voorlichting	Excursies	Middel	Middel
	Bezoekers aanspreken op ongewenst gedrag	Hoog	Middel
	Werkzaamheden in bezoekersruimte (kassa)	Hoog (kassa)	Middel
	Uitvoeren van trainingen en voorlichtingen	Middel	Middel
Promotiewerk	Organisatie van vrijwilligerswerk	Middel	Middel
	Begeleiden van kampen en eendaagse activiteiten en werven van leden	Middel	Middel
Administratief	Beeldschermwerk	Laag	Laag
	Beheer van adressenbestanden	Laag	Laag
	Werkroosters opstellen	Laag	Laag

